ՀԱԻԱՏՔԻ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ
ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐԸ

Յիսուս եւ մաքսաւորները

1. ՄԱՆՐԱԾԽԱՐՀ--3
2. ՄԵՂՔԻՆ ԴԻՄԱԳԻՏԸ--10
3. ԴՈ՞ՒՆ ԱԼ ՆԱԶՈՎՐԵՑԻ ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԵՏ ԷԻՐ--15
4. ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ և ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ--19

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ
ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
ՀԱՑ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
2000

ՓՈԽԱՆ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ

ՏԷՐՈՋԸ ԹԵԻԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Թեւերըդ, Տէր իմ, թող ըլլան Ինձ հովանի և ապաստան,
Հոն բընակիմ ես անվըրդով՝ Ջերծ վըտանգէ և ապահով:

Այս աշխարհի կեանքի շրջան Լի է վախով ամէն վայրկեան.
Թեւերուդ տակ միայն, ով Տէը, Կրնամ ապրիլ ես անվեհեր:

Արիւն, բրտինք, հոսին ճակտէս, Կը հալածուիմ ոսոխներէս,
Կ՛ուզեմ գտնել հանգիստ անձիս. Թեւերուդ տակ, խնդրեմ, առ զիս:

Գողոթայի սարին վըրան Լացող աչքերս թող բեզ տեսնան,
Տէր իմ, խաչին շուրովը ես Թող պաշտպանուիմ իմ մեղքերէս:

Տէր, տարածէ թեւերդ իմ վրան, Անոնք ըլլան թող ինձ վըրան.
Մինչեւ վերջին րոպէն կեանքիս Թեւերուդ տակ հանգչի հոգիս:

--Ս. Մանուկեան

1999 Տարուայ ընթացքին Կանթեղալոյս հրատարակութիւնը ստացած է 1515.00 տոլարի նուիրատուութիւն իր հաւատացեալ ընթերցողներէն: Աստուած վարձատրէ զիրենք, և օրինէ ու աճեցնէ սերմանուած խօսքը: Ամեն:

ԺԱրդ Դարու փորագրութիւն
Սբ. Էջմիածնի թանգարանը

Մ Ա Ն Ր Ա Ձ Խ Ա Ր Հ

Գիտակից մարդ էակը կ՛ապրի երեք աշխարհներու տարածքին մէջ: Առաջինն՝ տիեզերքի անհունութեան *անսպառ միջոցը,* երկրորդ՝ իր չօշափելի և *տեսանելի աշխարհի միջավայրը* ու երրորդ՝ իր *ներաշխարհը* ուր կ՛ալեկոծին իրար հրմշտկող զգացումներ, յուզումներ և ապրումներ:

Այս երեք աշխարհները կը կաղապարեն ու կը կերտեն մարդ արարածը իրենց մագնիսական զօրութիւններով և փոխազդեցութիւններով: Մարդ, որքան ալ ենթարկուի սոյն երեք աշխարհներու ազդեցութեան, իր կարողութիւնը և սահմանը կը հասնի միայն իր շուրջի և ներսի աշխարհներուն: Մարդ, կառավարելու համար իր տեսանելի և չօշափելի աշխարհը, կարիքը ունի իր ներաշխարհի թաքուն ուժերուն ու անոնց ներատեսական մասնակցութեան:

Ինչպէս հրաբուխներ, փոթորկահովեր, և երկրաշարժութիւններ կը պատահին երկրագունտի վրայ, նոյնքան և աւելի սարսափազդու հոգեկան ու մտային դէպքեր և իրադարձութիւններ տեղի կ՛ունենան մարդկային ներաշխարհին մէջ: Մարդկային խորհուրդի ու մտածումի կալուածը, ինքնին մանրաշխարհ մըն է անհուն և անեզր: Տիեզերք մըն է ան ինքն իր մէջ որ անսահման է ու անվերջ: Մարդուն համար, աշխարհ կը սկսի ինքն իրմով, ու իր մէջ կ՛ամբարէ տեսանելի տիեզերքն ու մարդկային մտածումի և խորհուրդի անվախճան հորիզոններ:

Այսպիսի հզօր ուժանակային զօրութեան տէրն է հողաշէն մարդ էակը, որովհետեւ հպումն ունեցած է հանճարեղ, սիրո՛յ Արարչին: Գերմարդկայնին այս հպումը շատ գեղեցիկ կերպով նկարագրած է Միքայէլ Անճէլո Վատիկանի Սիսթին Մատուրի առաստաղին վրայ, ուր աստուածային հպումէն, Ադամի մարմինը հաճելի սարսուռ մը կ՛ունենայ ստանալով ինքնագիտակցութեան:

Մարդ արարածին ընծայուած սոյն գերբնական յատկութիւնները ու անոր շնորհուած գեղարուեստական ու ճարտարապետական զգացումները, մարդը փոխակերպեցին անասնական և անբան կեանքէն դէպի աստուածային որդեգրութեան: Մարդ՝ իր բոլոր զօրութեամբ և տաղանդներով, իր հոգեկան հրափխային պոռթկումներով, միշտ շփոթ կացութեան մը մէջ կը գտնէ ինքզինք, թէ որո՞ւ կամքին պէտք է ճգտի ու որո՞ւ սպաս դնէ իր անկերպարան սակայն ոսկետաղանդ ու գերբնական զօրութիւնն ու տրամադրութիւնը:

Տեսանելի և բնական աշխարհի շնչաւոր արարածներուն մէջ

միայն մարդ-արարածն է, որ ունի այս բարձր ու հանճարեղ տաղանդը: Այս խոր ինֆնագիտակցութեան պատճառով է, որ մարդ իր նմաններուն մէջէն կրցած է ծնունդ տալ սուրբերու, մարգարէներու և առաքեալներու, որոնք ցոյց տուին գերբնական հաւատարմութիւն և անձնուրացութիւն առ Հայր Աստուած՝ իրենց Արարչին:

Մարդկային հնարագիտութեան և ճարտարութեան բոլոր երեւելի ստեղծագործութիւնները, ըլլան անոնք արուեստի, գրականութեան և երաժշտութեան տարածութեան մէջ, բխած ու ծնունդ առած են մարդու ներաշխարհէն: Համակարգելով տրուած պատճառաբանութիւնները, կ՛ուզեմ ներկայացնել Սաղմոսներու երգիչ Դաւիթ թագաւորը, որ կը գեղգեղէ ֆնարական սաղմոս մը, ըսելով.

«Ով Աստուած, իմ մէջս մաքուր սիրտ ստեղծէ,
Եւ իմ ներսիդիս ուղիղ հոգի նորոգէ,
Ու ինձմէ մի հաներ»:

«Սիրտ սուրբ հաստեա յիս, Աստուած,
Եւ հոգի ուղիղ նորոգեա ի փորի իմում,
Եւ զՀոգի սուրբ քո մի հաներ յինէն»--Սաղմ. 51. 10-13

«Մէջս», «ներսիդիս» և «մի հաներ» բառերը մեզ կը ստիպեն հաւատալու, որ մարդկային ներաշխարհը անգոյ դատարկութիւն մը չէ՛ նման անբան անասնական կենդանիներու, այլ անսպառ, անսահման և անընդգրկելի տիեզերք մըն է ուր մարդ կը հաղորդուի ու կը յարաբերի իր Արարչին հետ: Մարդկային ներաշխարհը տիեզերք մըն է, որ համօրէն կը խորհրդանշէ Հոգեւորը իր լուսապայծառ արեւով ու իրիկուան աստեղազարդ երկնակամարով: Ուստի Նազովրեցի Մարգարէին ակնարկութիւններուն մէջ իսկ կրնանք տեսնել մանրաշխարհ-մարդու հզօր կարելիութիւնները, երբ Որդին Մարդոյ ըսաւ բժշկուող կոյրերուն և շատ մը ուրիշներուն.

«Քո՛ւ հաւատդ քեզ բժշկեց»--Մատթ. Թ. 22:

Ոչ թէ արտաքին զօրութիւն մը, այլ ներքին, այն ներաշխարհի՛ն մէջ պահուած հաւատը (աստուածային թաքուն պարգեւը) գործեց սոյն արդիւնաբերութիւնը, որ մարդիկ "հրաշք" կը կոչեն: Յիսուս Քրիստոսի ֆիզիքական *ներկայութիւնը* ազդակ մը եղաւ, որ հիւանդը *գիտակցի՛* իր մէջի այդ ուժանակային զօրութեան:

Հաւատքի այս երկնագեղ ու վեհիմաստ զօրութեան, մեծութեան և սքանչելիութեան ականատես կ՛ըլլանք, մանաւանդ երբ դիտենք ոչ-հրեայ ու ոչ-Քրիստոնեայ, այլ հեթանոս հռոմէացի հարիւրապետի մը հաւատքը: Յիսուս երբ լսեց զարմացաւ և ըսաւ Իր հետեւորդներուն.

«Ճշմարիտ կ՛ըսեմ ձեզի, Իսրայէլի մէջ անգամ այսպիսի հաւատք չգտայ երբեք»--Մատթ. Ը. 10:

Ի՞նչ էր արդեօք այս աննախընթաց հաւատքին անբաղդատելիութիւնը ուրիշ անձերու հաւատքէն: Այս բուժիչ հաւատքը, որ նոյնիսկ, տեսակ մը, զարմացուց նաեւ Յիսուս, կը զատորոշուէր սա բնոյթով, որ բժշկեց ոչ թէ ենթական (հռոմայեցին), այլ՝ չհաւատացող երկրորդ անձ մը (անոր ծառան): Սոյն դէպքը մեզ կը մղէ հաւատալու, թէ մարդկային հաւատքի զօրութիւնը կը ներազդէ ոչ միայն *հաւատացողի՛ն վրայ,* այլ՝ հաւատքը իր մէջ ունի նաեւ *փոխանցումի՛ կարելիութիւնը:* Հաւատացեալի մը աղօթքը ունի ներգործո՛ն ազդեցութիւն մը *ուրի՛շ* անձի մը վրայ եւս: Յիսուս Քրիստոս՝ Իր սիրած աշակերտին Պետրոսի կ՛ըսէ.

«Սիմո՛ն, Սիմո՛ն, ահա Սատանան ուզեց ցորենի նման մաղել ձեզ: Բայց ես աղօթեցի քեզի համար, որպէսզի չպակսի քու հաւատքդ, և դուն, երբ ալ ըլլայ, վերադառնալով, հաստատես քու եղբայրներդ»--Ղուկ. ԻԲ. 32:

Այսպիսի փոխանցիկ ու վարակիչ հաւատքի միջոցով է, որ Յիսուս Որդին յարութիւն տուաւ Հայրոս ժողովրդապետին 12 տարեկան աղջկան, ըսելով անոր. ***«Տալիդա ելիր»:*** Ոչ թէ մեռեալին հաւատքն էր զոր ներգործիչ ազդեցութիւն գործեց սոյն հրաշքին, այլ հո՛րը հաւատքը փոխանցուեցաւ հայրական սիրոյ ներաշխարհէն դէպի իր անկենդան աղջկան:

Այս առթիւ կ՛արժէ ուժ յարակից "փոխանցումի" նիւթ մը եւս բննարկել առանց հեռանալու մեր նիւթէն: Նիւթ մը որ հաւատքի փոխանցումին զօրութիւնն ու անոր ներգործական արդիւնաբերութիւնը կը բացատրէ ամուսնական կեանքի մէջ: Պօղոս առաքեալ իր ներհուն և երկնային ներշնչումով կ՛ըսէ.

«Եթէ եղբայր մը անհաւատ կին մը ունենայ, և հաճելի ըլլայ իրեն ապրիլ անոր հետ՝ թող չձգէ զայն,: Եւ եթէ կին մը ունենայ անհաւատ ամուսին մը որ ուզէ ապրիլ

իրեն հետ՝ թող չճգէ իր ամուսինը. որովհետեւ անհաւատ ամուսինը իր կնոջմով սրբուած կը համարուի, սրբուած կը համարուի նաեւ անհաւատ կինը իր ամուսինով. Այլապէս ձեր որդիները պիղծ պիտի ըլլային. մինչդեռ հիմա սրբուած են»--Ա. Կորնթ. Է. 12-14:

Արդեօք վերոյիշեալ համարները բաւարար չե՞ն բոլոր անոնց, որոնք անկեղծօրէն ու աննախապաշարօրէն կը փափաքին հաւատալ մարդկային զանազան դասակարգի ապրումներու պահանջին: Պօղոս առաքեալ ո՛չ թէ զոհը դարձած է իր ազատախոհութեան, այլ կը ջանայ բացատրել Հայր Աստուծոյ անչափելի ողորմութիւնը և անսպառ սէրը հանդէպ մարդկութեան: Ան կը համարձակի ծնողքի մը միայն մէ՛կ անդամին հաւատքով սուրբ (կամ սրբացած) կոչել ծննդագործուած երախան: Մինչդեռ կարգ մը, իրենք զիրենք բարեպաշտ ու հաւատացեալ կարծողներ չեն թոյլատրեր մկրտել իրենց զաւակները, սպասելով որ անոնք չափահաս ըլլան ու ապաշխարելէ՛ ու հաւատալէ յետոյ մկրտուին ... :

Արդեօք այս կարծեցեալ հաւատացեալները իրենց մայրենի լեզուէ՞ն ալ կը զրկեն իրենց հարազատները, որ երբ անոնք չափահաս ըլլան ընտրեն իրենց խօսելու լեզուն...: Ինչո՞ւ համար զոյք հաւատացեալ ծնողներէ ծնած երախայ մը զրկուի աւազանի մկրտութենէ և միւռոնի դրոշմէն: Այսպէս մտածելը նախապաշարո՞ւմ է, թէ խոր հաւատք:

Այսպիսի կասկած ու թերահաւատութիւն տարածող և սորվեցնողներ թող զգոյշ ըլլան գայթակղեցնելէ շփոթած և անգէտ հաւատակիցները որոնք սիրելի են իրենց Փրկչին Յիսուսի:

Մարդկային մանրաշխարհը, աչքով անտեսանելի, երեւոյթներու աշխարհ մըն է, աթոմներու և զօրութիւններու տիեզերք մը: Կարժէ՛ հետազօտել մարդկային այս ներաշխարհը իր սքանչելիքներուն և կարելիութիւններուն համար: Արդեօք ի՞նչ զօրութիւններու գանձարան մըն է այս մտածումի կամ խորհրդածութիւն կոչուած ներանձնական ապրումներու հոգեկան ատեանը ուր աստուածայինն ու մարդկայինը իրար կը միանան:

Անճառելի Իմաստութիւն Յիսուս Իր աշակերտներու դաստիարակութեան ընթացքին, կ՛ըսէ Պետրոսին.

«Ինչ որ անգամ մը կապես երկրի վրայ՝ կապուած պիտի ըլլայ երկինքի մէջ: Եւ ինչ որ արձակես երկրի վրայ՝ արձակուած պիտի ըլլայ երկինքի մէջ»

--Մատթ. ԺԶ. 19:

Ի՞նչ էր արդեօք այս մտքի, մտածումի և վճռի թաւուն զօրութիւնը, որ մարդկային էակը իր մէջ կը կրէ: Յիսուս Քրիստոսի բարոզչական ամբիոնը սուրբ է և ուսուցումը դաստիարակչական: Ան վարժեցնելէ յետոյ Իր աշակերտները դարձաւ անոնց և ըսաւ.

«Աստուծոյ արքայութիւնը ահա ներսը, ձեր մէջն է»

Վերոյիշեալ խօսքերով, Յիսուս ըսել կ՛ուզէ, թէ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը մեր էութեան հետ հոգեխառնուած է: Որովհետեւ Հոգեկան Լոյսը կ՛առաջնորդէ մարդը ո՛չ միայն գիտնալու և ճանչնալու իր փնտռածը, այլ ճանչցուած Մէկը իւրացնելու, զԱյն ապրելու և Անոր նմանելու: Յիսուս կը բացատրէ, թէ մեր մտածումները, խորհրդածութիւնները և հոգեկան աշխարհը այս շօշափելին ու միայն աչքո՛վ տեսանելին չէ՛, այլ մտածումի, հաւատքի ու հոգի՛ն աչքով տեսանելին է, ուր Աստուած կը գործէ և կը յայտնէ Իր ծրագիրները մարգարէներուն ու Իր ծառաներուն, որպէսզի մարդ դառնայ Իրեն գործակիցը, աշխատակիցը և ի վերջոյ որդեգիրը:

Մարդկային ներաշխարհին մուտքը կամ նախադուռը խորհրդազգածութեամբ, աղօթքով ու աստուածային յայտնութեամբ է: Հոգեկան յարատեւ վարժութիւն, մտային կեդրոնացում և հաւատքի վստահութիւն կը կարօտի: Երբ սերտենք մեզ սիրող Յիսուս Քրիստոսի ապրումը և մարդոց հետ Անոր ունեցած յարաբերութիւնը:. երբ տեսնենք առաքեալներու նուիրումը, անոնց զոհողութիւնը և հաւատարմութիւնը հանդէպ իրենց Փրկչին ու Տիրոջ, հոն կը հանդիպինք կարգ մը մատնացոյց նշմարներու, որինակ.-

«Յիսուս երբ ժողովուրդի բազմութիւնը արձակեց՝ լեռը բարձրացաւ առանձին աղօթելու համար: Եւ երբ իրիկուն եղաւ՝ այնտեղ էր, միայնակ»

--Մատթ. ԺԴ. 23:

Յիսուս՝ հրաշագործ Մարգարէն բոլոր օրը բարոզելէ և հինգ հազար հոգին կերակրելէ յետոյ, փոխանակ պառկելու և հանգչելու, լեռ կը բարձրանայ աղօթելու համար: Աղօթելը՝ ձեռնարուեստ մը չէ՛, այլ հոգեզրոյց մըն է, մտասեւերում մըն է և տրամախօսութիւն ու յարաբերութիւն մըն է երկրորդ Անձի մը հետ: Միածին Որդւոյն այս աղօթքը, խորհրդածութիւնը կամ տրամախօսութիւնը Հօր հետ, հինգ կամ տասը վայրկեանի շրջան մը չոլորեց, այլ երկա՜ր ժամեր, որովհետեւ երբ դադրեցաւ աղօթելէ, արդէն առաւօտուան մօտ էր:

«Այդ օրերուն Յիսուս լեռ բարձրացաւ աղօթելու և ամբողջ գիշերն անցուց աղօթելով Աստուծոյ: Եւ երբ լուսցաւ՝ կանչեց Իր աշակերտները և ընտրեց անոնցմէ տասներկուբը, զոր Առաքեալներ անուանեց»--Ղուկ. Զ. 12:

Յիսուս Քրիստոս կրկին Իր մտածումի և աղօթքի դռնէն կը մտնէ Իր ներաշխարհի հոգեկան ոլորտները և կը խորհրդակցի Իր Հօր հետ: Այս խորհրդածութիւնը կը տեւէ բոլոր գիշեր մինչեւ որ օրը կը լուսնայ: Յիսուս ըլլալով հանդերձ Աստուածորդի՝ կարիքը ունի խորհրդածութեան, մտասեւեռումի և աստուածային հաղորդութեան: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ որոշում պիտի առնէր ընտրելու համար տասներկու Առաքեալները:

Յիսուս կը բացայայտէ թէ Աստուած ինչպէ՞ս կը ներէ մարդոց յանցանքները, Ան կ՛ըսէ.

«Երբ աղօթէք՝ ներեցէ՛ք եթէ մեկուն դէմ բան մը ունիք, որպէսզի ձեր Հայրն ալ, որ երկինքն է, ներէ ձեր յանցանքները»--Մարկ. ԺԱ. 25:

Ինչպէս վերեւ յիշուած էր, մարդկային մանրաշխարհի երեւոյթներու զօրութիւնները թէեւ անտեսանելի են, սակայն՝ անուրանալի իրականութիւններ են ճշմարտութեան: Մարդկային հոգեկան կորիզին մէջ այնպիսի յարաբերութիւններ գոյ են խորհուրդներու և մտածումներու, որ երբ միանան աստուածային հեռաստուած մտքին հետ, մարդկային էութիւնը կամ իսկութիւնը կը պարտաւորուի իր ժխտական և հակադիր կեցուածքէն փոխակերպուելու դէպի դրական՝ երկրպագակա՛ն պաշտամունքի, որպէսզի կարենայ հաղորդուիլ Բարիին հետ ու ներշնչուիլ Գերբնականի սուրբ և կենսաւորիչ մտածումներովը:

Այսպիսի հոգեկան վարժութիւններու համար, իւրաքանչիւր հաւատացեալ կը կարօտի հսկումի և յարատեւ աղօթքի ժամեր անցնելու, որպէսզի դառնայ իր հաւատքին գիտակից ու Յիսուս Քրիստոսի ընկերակից: Աշխարհական ուսանող աշակերտէ ալ կը պահանջուի նոյնօրինակ կարգապահութիւն և նուիրում:

Յարուցեալ Քրիստոսի տասներկու հաւատարիմ առաքեալները երբ ձեռք առին Աւետարանի վկայութիւնը, որպէսզի շարունակեն իրենց մեծ Վարդապետին քարոզութիւնն ու ուսուցումը, իրենք եւս վարժ էին թէ որքա՜ն անհրաժեշտ է ներաշխարհի խորհրդածութիւնը ուր Աստուած ու մարդ կը միանան: Միասին կարդանք

Գործք Առաքելոց Գրքին վեցերորդ գլուխ 2-5 համարները.

«Հաճելի չէ մեզի՝ թողուլ Աստուծոյ խօսքը և սեղաններու ծառայութիւնը ընել»: Այսինքն՝ ժողովներու նախագահել:
«Իսկ մենք նուիրուինք աղօթքի և խօսքի սպասաւորութեան»:

Այս վախկոտ աշակերտները, այս բնացող աշակերտները, որոնք չկրցան ժամ մը արթուն կենալ երբ իրենց Վարդապետը ծգնաժամէ ու տառապանքէ կ՛անցնէր և Անոր բրտինքը արիւնի կաթիլներու նման կ՛իջնէր Գեթսեմանիի ցիրենեաց պարտէզին մէջ, Քրիստոսի յաղթական Յարութենէն յետոյ բոլորովին կերպարանափոխուած կերեւին: Իրենք զիրենք փոխանակ ճկնորսութեան կամ բնանալու նուիրելու, կ՛ուզեն նուիրել *աղօթքի և բարոզութեան:* Այսօր շատ է կղերական ու աշխարհական բարոզիչներու թիւը: Սակայն ո՞ւր են *աղօթո՛ղ* բարոզիչները:

Առաքեալները իրենց Յիսուս Վարդապետէն սորվեցան թէ որքա՛ն կարեւոր է մարդկային միտքը հաղորդութեան մէջ դնել ու պահել յարաբերուելու համար Յաւիտենականին՝ մեծագոյն Մտքին և մարդկութիւնը սիրող Հօր Աստուծոյ հետ:

Կ՛ուզե՞ս ճանչնալ ինքզինքդ: Կ՛ուզե՞ս գիտնալ թու մանրաշխարհիդ թաքուն զօրութիւնները: Վարժեցո՛ւր ինքզինքդ աղօթքի, և յարաբերութեան մէջ մտիր թու Ստեղծիչ Աստուծոյդ հետ: Հաղորդուէ՛ աստուածային անսպառ սիրոյ զօրութենէն և իմաստութենէն: Ճանչցի՛ր ներկայ դէպքերու դրդապատճառները և գալիք դէպքերու ստուգութիւնը:

Ապրէ՛ գիտակցօրէն ու ո՛չ խարխաբելով, տարուած մարդկային խաբէութենէ ու սուտէ: Եղի՛ր ինքնավստահ ու ոչ ամբարտաւան: Վստահէ՛ այն Աստուծոյն, որ քեզ փոխակերպած է ու կ՛ուզէ կատարելութեա՛ն հասցնել Իր արարածը՝ որ դո՛ւն ինքդ ես: Քեզ օժտած է Իր թաքուն զօրութիւններով և կարողութիւններով: Ան կ՛ուզէ որդեգրե՛լ քեզ և աստուածացնե՛լ քեզ: Ան կ՛ուզէ դրոշմե՛լ քեզ Իր նկարագրով, որ կերպարանափոխէ քեզ հողեղէնէ՝ հոգեղէնի, որովհետեւ Ան ըսած է.

«Եւ դուք կատարեա՛լ եղէք,
ինչպէս ձեր Երկնաւոր Հայրը կատարեալ է»:

Ահա ա՛յս ըլլալու է մեր վերելքն ու խոյանքը այս աշխարհին մէջ:

Ապրիլ 11, 1987, Թորոնթօ

ՄԵՂՔԻՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Հիւսիսային Ափրիկէի բանակներուն ընդհանուր հրամանատար՝ Մոնդկոմըրի, իր յաղթական բանակով, աւազամրրիկներու մէջէն, աննահանջ կը յառաջանար դէպի վերջնական յաղթութիւն գրաւելով գերման դիրքերը: Իր թշնամի բանակի հրամանատար Ռոմէլին նկարը ան կախած է իր ժողովավրանին մէջ:

Գերման վերի հրամանատար Ռոմէլին դիմագիծը, որուն կը սեւեռէր Մոնդկոմըրի իր աչքերը վրանին մէջ, չէ՛ր այն նկարը, որուն ծանօթ էր Անգլիոյ ժողովուրդը: Դաշնակից ազգերու բաղաբացիներ, պրոպականտի դիտումով տարբե՛ր դիմագիծով ներկայացուցած էին մարաջախտ Ռոմէլը: Անոնք կը տեսնէին *գազան* մը կամ հրէշ մը այդ դիմագիծին ներքեւ: Մինչ հրամանատար Մոնդկոմըրի որ կը պատերազմէր յաղթելու և նուաճելու համար իր թշնամին, պարտաւո՛ր էր գիտնալ ու ճանչնալ իրակա՛ն թշնամին՝ իր իսկակա՛ն հակառակորդ՝ Ռոմէլը:

20 երկա՛ր դարեր անցած են այն նկարագրութենէն, երբ Յիսուս, որպէս յաղթահարողը ու նուաճողը մեղքին ու մահուան, նկարագրած ու պատկերացուցած է հարազատ ու իսկակա՛ն մեղքը:

Մովսէս՝ իր ազգին հովիւ, առաջնորդ և օրէնսդիր, մեղքը ներկայացուցած էր որպէս օրինազանցութիւն և անօրէնութիւն: Իսրայելի և Յուդայի թագաւորութիւններու շրջանին, մարգարէական Շունչը փչեց համեստ կղերականներու հոգւոյն, որոնք դարձան հոգեւոր առաջնորդները խարխափող ու խղճահար մարդոց: Այս աշխարհական հոգին ստացողները կը *վախնային* Աստուծմէ ու կ՛ուզէին արդարութեամբ ապրիլ ու հաճեցնել զԱստուած:

Եսայեայ եղաւ այն մարգարէն, որ ունեցաւ տեսիլք և ստացաւ աստուածային առաքելութիւն:

Երեմեայ ստացաւ մարգարէութեան օծում, երբ տակաւին իր սաղմնային վիճակին մէջն էր. *«Քեզ որովայնի մէջ չստեղծած, քեզ գիտցայ, ու դուն ծու մօրդ արգանդէն չելած քեզ սրբեցի»*--Երեմ. Ա. 5: Երեմիայ եղաւ *արտասուաթոր* մարգարէ ու ոչ *հրամայող* օրէնսդիր:

Եզեկիէլ՝ 26 տարեկան աբսորեալ մը, կրցաւ տեսնել աստուածային Ներկայութիւնը իր խորհրդապաշտական պատկերացումներով: Ուրիշ տասնեակ մը աշխարհական մարգարէներ եւս եկան անյայտութենէ լեցնելու համար հոգեւոր պարապութիւնը և լուսաւորելու մարդկային գիտակցութիւնը, և անվերապահօրէն ցոյց

տուին աստուածային բարի կամեցողութիւնը:

Աստուած մեղքի զգացումի ծանաչումը, ու մեղքին դիմագիծը միայն հրեայ ցեղին չյայտնեց, այլ՝ բոլո՛ր ժողովուրդներուն և ազգերուն: Սակայն ամէն ազգ իր նախապաշարումով և իր հասկացողական կարողութեամբ կրցաւ ըմբռնել ու ծանչնալ մեղքը: Յոյներ՝ *իմաստասիրակա՛ն* հայեացքով որոնեցին, Չինացիներ՝ *բարոյակա՛ն* հասկացողութեամբ, Հնդիկներ՝ աշխարհը և մարդկային փափաքները *ուրանալո՛վ,* Եգիպտացիներ՝ զԱստուած *հաճեցնելով* ու Փիւնիկեցիներ՝ իրենց զաւակները զոհաբերելով և *այրելո՛վ* կարծեցին բաւել իրենց մեղքը և արդարանալ:

Քրիստոսի Ծնունդը յեղաշրջեց մարդկութեան կրօնական ըմբռնումը և տիեզերքի աշխարհայեցողութիւնը: Մարդկային մտքի և հոգեկան գիտակցութեան հասողութիւնը երբ մօտեցաւ աստուածային տնօրինութեան սահմանին, Աստուած աշխարհ ղրկեց Մարդեղեալ Յիսուս Քրիստոսը դիմակազերծելու համար մեղքը, որպէսզի մարդիկ ծանչնան իրենց բուն թշնամին, որ իրենց անձի՛ն, իրենց ապրելակերպին, իրենց վարժութեան և իրենց հոգիի՛ն մէջն է:

Յիսուս շատ բիչ անգամներ յանդիմանեց, *մե՛ր* ըմբռնումով, մեղաւոր կարծուած անձերը, մինչդեռ որոտընդոստ գոռոումով դատապարտեց բարեպաշտ կարծեցեալները՝ կեղծաւորները:

Մովսիսական օրէնքով մահուան դատապարտեալ պոռնիկ մը՝ Յիսուս արձակեց հետեւեալ բուժիչ արտօնագիրով.

«Ե՛ս ալ չեմ դատապարտեր քեզ, գնա՛յ,
ու այսուհետեւ մի՛ մեղանչէր»--Յով. 8.11:

Հաւատացեալներ և հոգեւոր կարծեցեալներ նոյնիսկ չեն ուզեր խօսակցութի՛ւն մը ունենալ հանրային կարծուած անձի մը հետ: Իսկ Յիսուս Քրիստոս պաշտպան կը կանգնի ո՛չ թէ *մեղանչումին,* այլ մահուանէ կ՛ազատէ *մեղաւորը* ու յետոյ կ՛արձակէ զայն որ երթայ ու այնուհետեւ չմեղանչէ:

Այստեղ կը տեսնենք *սիրոյ առարկայական կիրարկումը* ո՛չ թէ *մեղքի՛ն* հանդէպ, այլ *մեղաւորին:* Դէպքերը դիտուած են ծակատէն՝ ծշգրիտ և անկողմնակալօրէն: Աստուած Իր ամենողորմ գթութեամբ կը մօտենայ մեղաւորին, առանց յանդիմանելու և դատապարտելու զայն, որովհետեւ մեղաւորը *հոգեկան արկածեալ* մըն է և կարիքը ունի ո՛չ թէ դատապարտութեան, այլ *բժշկութեան:* Հին Կտակարանին մէջ Մովսէս մարգարէն, օրէնսդրակա՛ն, գործ

ունի *յանցանքի* և *պատիժի* հետ. *«Ատամն ընդ ատաման»* նշանաբանով: Աւետարանին մէջ, Յիսուս գործ ունի հոգւոյ *մեղանչումի՛ն* հետ, որ կը մաբրէ ու կը ներէ *սիրով:*

Անդին, հոգեւոր ու բարեպաշտ, Տէրունական Օրը սուրբ պահող ու իրենց եկամուտին տասանորդը վճարող Փարիսեցիներուն, Յիսուս Իր զայրոյթը կը յայտնէ ու անվերապահօրէն կ'ըսէ.

«Ով յիմարներ ու կոյրեր,
Վայ ձեզի կեղծաւոր դպիրներ ու Փարիսեցիներ,
Կոյր առաջնորդներ, որ մժղուկը կը բամէք և ուղտը կը կլլէք.
Դուք դուրսէն մարդոց արդար կ'երեւնաք
Կը նմանիք ծեփած գերեզմաններու:
Օձեր, իժերու ծնունդներ»...:

Արդեօք ինչո՞ւ համար Յիսուս այսպիսի բուռն պոռթկումներով յանդիմանեց դպիրներն ու Փարիսեցիները: Չէ՞ որ դպիրներն ու Փարիսեցիներն էին պաշտպանը և մատակարարը ցեղաժառանգ Օրէնքին ու մարգարէներուն: Ինչո՞ւ համար այսքան դատապարտութիւն ու ծանր պատիժ հոգեւորական ուսեալ դասակարգի մը, որ կը կազմէր օրուան և դարուն ականաւոր մտաւորականութիւնը:

Յիսուսի սաստին միակ պատճառը, որ կրնանք գտնել, կը գտնուի Ղուկասու Աւետարանին 12րդ գլուխ և երկրորդ համարին մէջ ուր Յիսուս կը պատուիրէ Իր պարզամիտ աշակերտներուն ու Իրեն յաջորդող առաջնորդներուն, ըսելով.

«Նախ դուք ձեզ զգոյշ պահեցէք Փարիսեցիներու խմորէն, որ կեղծաւորութիւնն է»:

Այս "համեստ" կարծուած կեղծաւորութեան մեղքը, որ հաւատացեալներու մեղքի ցուցակին յետինն է կամ աննշան մէկ անկիւնը թաւալած է, Յիսուս Քրիստոսի հայեացքով ամենազազրելի և գարշելի մեղքն է:

Ինչո՞ւ:

Ինչպէս որ, նախապաշարումը մարդկային բանականութիւնը և տրամաբանութիւնը կ'եղծանէ, ու կը խանգարէ, նոյնպէս ալ կեղծաւորութիւնը ձեւազեղծումն է գեղեցիկին, բարոյականին ու սրբութեան: Ինչ որ հակառակ է ճշմարտութեան՝ իրականութեան և նպատակ ունի մոլորեցնել և խաբել՝ ***կեղծաւորութիւն*** է: Կեղծաւոր մարդը *դիմակաւոր* է շարունակ: Երբեք կարելի չէ

գիտնալ թէ դիմակին ետեւ գտնուող անձը ճշմարտախօ՞ս մըն է թէ ստախօս, պատուաւո՞ր է թէ՞ անպատիւ, բեզ սիրո՞ղ մըն է թէ՞ շողոքորթ, Յուդայի մահուա՞ն համբոյր մըն է թէ Մարիամ Մագդաղենացիի կրօնական ջերմեռանդութիւնը և հաւատքը արտայայտող համբոյր:

Յիսուս Քրիստոս կը հանդուրժէ և կը բուժէ մարդկային գրեթէ բոլոր տկարութիւնները, բայց չի կրնար ներել կեղծաւորութեան: Որովհետեւ կեղծաւորութիւնը *բնազդաշարժ* մեղք մը չէ՛ որ հողաշէն մարդ ժառանգած ըլլայ իր երկրածին հանգամանքին պատճառով: Կեղծաւորութիւնը անասնական չէ՛, այլ *դիւային:*

«Ասիկա զարմանալի չէ, բանի որ Սատանան ինք ալ լուսեղէն հրեշտակի կերպարանք կ՛առնէ: Ցարօրինակ չէ ուրեմն, որ անոր պաշտօնեաներն ալ (իրենք զիրենք հոգեւոր կոչող Փարիսեցիներ) *կերպարանատրուին իբրեւ արդարութեան պաշտօնեաներ, որոնց վախճանը իրենց գործերուն համաձայն պիտի ըլլայ»:*

Այսօր բաղաբական ասպարէզին մէջ բռնութիւնը փրկութեան դիմակ հագած է: Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ մարդոց դէմքերը դիմակ պիտի չունենան: Յակոբ Պարոնեանն ալ կ՛ատէր կեղծաւորութիւնն ու նենգամտութիւնը: Իր ամբողջ գրականութիւնը պայքար մըն էր կեղծաւորներուն և կեղծաւորութեան դէմ:

Դիմագիծ բառին արմատն ու ակունքը "դէմք և դիմակ" բառերն են: Կը տեսնէ՞ք որ մեղք ըսուածը առանց դիմակի չի մօտենար մարդու: Միշտ ծպտեալ է: Միշտ զեղծուած պատմուճանով կ՛երեւի: Ճաբարապատոյտ թոյն է ու մեղրալեզու խաբէութիւն:

Անցեալ դարերու մէջ, Եկեղեցին վճռական որոշումներ առած էր և մահացու մեղքերը դասաւորած, որոնք էին՝

1. կռապաշտութիւն
2. մարդասպանութիւն
3. շնութիւն

Մեղքը՝ մարդկային կեանքի *ամբողջականութեան* գոյն և շպար կու տայ: Յիսուսի առաքեալները, մանաւանդ Պօղոս առաքեալ, շատ բացատրութիւններ կու տայ մեղքին և անոր սկզբնապատճառին, ըլլայ յունական կամ եբրայական տեսանկիւնէն դիտուած:

Սակայն երբ Յիսուսի՛ նայինք, հոն կը տեսնենք, որ Ան աւելի մեղաւորներով զբաղեցաւ բան թէ մեղքի մասին տեսաբանութիւն-

ներ ընելով: Յիսուս մեղքին հորիզոնը ընդարձակեց և ընդլայնեց: Մեզի ցոյց տուաւ, թէ մեղքը միայն «օրինազանցութիւն» մը չէ, «անօրէնութիւն» մը չէ, այլ մարդկային հոգեկան ու մտածումի շեղում մը, խոտորում մը և ծուռ *շարժառիթ* մըն է, իրագործելու *մե՛ր կամքը,* փոյթ չէ թէ ծուռ և սխալ, ծուռ կամ վնասակար ըլլայ ան բանի որ **մե՛զ** կը փառաբանէ: Օձապտոյտ և սողոսկող կեղծաւորութիւնը միշտ *ծպտեալ* կ'երեւի ու ոչ երբեք հոլանի կամ ակներեւ:

Որքա՜ն անտեղի է ու վնասակար, որ բրիստոնեաներ մեղքը որակեն կամ համեմատեն ծխելու, խմելու, շպարուելու, թատրոն երթալու և զգեստաւորուելու հետ: Մինչ անդին, որպէս յաջողական առեւտրական, եկեղեցական անդամը, յաճախ, վաշխառու, ագահ, տմարդի ու անզգայ, սակայն աղօթող ու բարեպաշտ ցոյց կու տայ իրենք զիրենք:

Կրօնական ու հաւատալիքներու այս շփոթ ու դիմակաւոր շուարումին մէջ, Յիսուս Քրիստոս բացաւ իր օրհնեալ Բերանը և տիեզերքի օդային ոգեւորեալ ալիքներուն զօրութեամբ խօսեցաւ.

«Նախ դուք ձեզ զգոյշ պահեցէք Փարիսեցիներու խմորէն, որ կեղծաւորութիւնն է»:

Ունի՞ս հոգեկան ընդունելիութիւն ըմբռնելու թէ ի՞նչ կ'ըսէ Յիսուս Իր անսպառ տիեզերքի ալիքներուն ընդմէջէն բեզի: Գործօ՞ն է բու մտաւոր և հոգեւոր ընկալուչդ իմանալու և զանազանելու Յիսուսի ձայնը օտար ու նախապաշարեալ ձայներէ:

Նայէ՛ Յիսուս Քրիստոսի:
Լսէ՛ Յիսուս Քրիստոսի:
Տե՛ս Յիսուս Քրիստոսը:

Մայիս 28, 1987
Թորոնթօ

ԴՈՒՆ ԱԼ ՆԱԶՈՎՐԵՑԻ ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԵՏ ԷԻՐ

Վերոյիշեալ հրաշէկ խօսքերը, ճմրան ցուրտ գիշեր մը փոխանակ բոցավառելու Պետրոս աշակերտի հոգին, սառեցուցին զայն և անշարժացուցին անոր էութիւնը: Ա՛ն, որ դիւցազնօրէն սուրով պաշտպան կանգնած էր Նազովրեցի Յիսուս Վարդապետին դէմ յարձակում գործող Մաղքոս ծայրայեղի մը, այժմ կը սարսռար աղախինի մը կասկածոտ նայուածքներու զարկէն:

Ծովու ամեհի ալիքներուն վրայ քալող Պետրոս, Պայծառակերպութեան ականատես եղող աշակերտ, Յիսուս Մարգարէի Անճին մէջ Կենդանի Աստուծոյ Որդին ճանչցող Տասներկուքէն մին, անոր որ տրուեցաւ երկնքի բանալիները, բացարձակապէս կը մերժէ իրողութիւն մը և կ՛ուրանայ իր Տէրը, ըսելով.

«Չեմ ճանչնար զայն և չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կ՛ըսես--Մարկոս ԺԴ. 68:

Հաւատարիմներու ախոյան Պետրոս ինչո՞ւ չի՛ կանգնեցաւ և չի պաշտպանեց անարգանքի, վարկաբեկումի ու չարախօսութեան ենթարկուած իր Տէրը որ կ՛անարգուէր, կը ծաղրուէր և կ՛ապտակուէր: Ու աղախինի մը դիմաց ուրացաւ իր Տէրը:

Վախը ամենէն ջլատիչ հոգեվիճակն է, ու մերժումն իսկ է հաւատքին: Ան որ մահէն ու վտանգէն կը վախնայ, չի կրնար վայելել ազատութիւնը և յաղթանակը: Պետրոս աշակերտին դէպի Աստուած բարձրացումի սպառնացող վտանգը իր վերելքէ դադրիլը եղաւ: Օրինակ, Պետրոս որպէս *հանդիսատես* չէ՛ր, որ ընկերացած էր Գալիլեացի հրաշազօր Մարգարէին, երբ կոչում ստացաւ հմայագեղ Անցորդէն, այլ որպէս Անոր *գործո՛ն և նուիրեալ* աշակերտը, այդ գեհենավառ պահուն, երբ դժոխային ջահերու լոյսով Յուդա և Յիսուսի հակառակորդ խուժանը եկած էին կալանաւորելու անկապտելի աստուածառաք Քարոզիչը: Պետրոս ի՛նք՝ իր կեանքի գնով ջանաց ազատել Յիսուս Վարդապետը:

Ուստի, ինչո՞ւ բիչ յետոյ Պետրոս կ՛ուրանայ Յիսուսը, որ ասպետօրէն պաշտպանած էր ժամ մը առաջ:

Վերոյիշեալ հարցումին *խտացեալ* բացատրութիւնը կը գտնուի Աւետարան ըստ Մատթէոսի պատմագրութեան մէջ, ո՛չ որպէս

բամբասանք, այլ՝ որպէս ականատեսի վկայութիւն, ու նաեւ կրնայ ըլլալ Պետրոսի անձնական խոստովանանքը աշակերտներու միաբանութեան, յետ Խաչելութեան:

Մատթէոս առաքեալ պարզօրէն, սակայն խոր ներթափանցողութեամբ կը գրէ.

> *«Եւ Պետրոս հեռուէն հետեւելով Անոր գնաց մինչեւ բահանայապետին սրահը և ներս մտնելով սպասաւորներուն հետ նստաւ, տեսնելու համար վախճանը»*--Մատթ. ԻՋ. 58:

Հպանցիկ ակնարկով, Պետրոսի ըրածին մէջ սխալ արարք մը չենք տեսներ: Յիսուս Քրիստոս Իր ճերբակալութենէն առաջ երբ նախաձայնեց իր դէմ գործադրուելիք սպառնալիքն ու մահուան դաւաճանութիւնը, Պետրոս ուխտեց հետեւեալ պատուոյ խօսքերը.

> *«Թեպէտեւ ամէնքն ալ Քու պատճառովդ գայթակղին, սակայն ես չեմ գայթակղիր: ...Եթէ հետ մեռնիլ իսկ հարկ ըլլայ, պիտի չուրանամ քեզ»-Մատթ. ԻՋ. 33,35:*

Չենք կրնար մոռնալ և չենք ուզեր մեր յիշողութենէն վտարել Պետրոսին ցոյց տուած հերոսութիւնը, երբ ան սուրը քաշեց և խոյացաւ հարուածելու համար Մաղքոս կոչուածը որ յարձակում պիտի գործէր Յիսուսի վրայ:

Աշակերտները երբ տեսան Յիսուսի անձնատուութիւնը, *«Բոլորն ալ թողուցին Զայն ու փախան»:* Սակայն մեր հերոսը՝ Պետրոս, կը վերադառնայ գիշերուայ խաւարին մէջ և սողոսկելով ու առանց նկատուելու, կը մտնէ դատական պալատէն ներս ու կը սպրդի մինչեւ "բահանայապետին սրահը" առանց նշմարուելու: Ան կը նստի Յիսուսի հակառակորդներուն և բահանայապետին սպասաւորներուն հետ, տաքնալու խարոյկի մը առջեւ:

Ինչո՞ւ այսքան վտանգաւոր ձեռնարկ մը, ինչո՞ւ համար Պետրոս իր անձը կ՛ենթարկէ այսպիսի անստուգութեան և նոյնիսկ բանտարկութեան: Արդեօք գաղտնօրէն, կ՛ուզէ՛ կրկին հերոսական յարձակում մը գործել ազատելու համար իր սիրելի և պաշտելի Վարդապետը:

Ո՛չ:

Մատթէոս աւետարանագիր, որ իմացած էր Պետրոսի խոստովանանքը բացայայտօրէն կ՛ըսէ.

«Տեսնելու համար վախճանը...»--Ի՛Զ. 58:

Պետրոս հրաժարած է աշակերտ ըլլալէ, ափսոսացած է երեք տարիներ անիմաստօրէն վատնած ըլլալով իր ճակնորսութեան վաստակը՝ Գալիլեացի Մարգարէի մը համար: Այժմ կամչնա՛յ իր գործած սխալներուն համար երբ տեղ ու տուն, գործ ու առեւտուր թողած թափառած էր ցնորքի մը ետեւէն, կորսնցնելով բարեկամները և նիւթական դիրքը: Հիմա կ՛ուզէ միայն *հանդիսատես* ըլլալ, **«Տեսնելու համար վախճանը»:** Պետրոսի համար Յիսուսի դատավարութիւնը փոխանակ **«սկիզբ»** մը ըլլալու կը կարծուի ըլլալ ***«վախճան»*** մը...:

Ո՞ւր է Յիսուս Քրիստոսի ներշնչած հեռանկարը, ո՞ւր է Պետրոսի տեսած Պայծառակերպութիւնը, և ո՞ւր մնացին անհամար հրաշագործութիւնները՝ կոյրերու, բորոտներու, կաղերու, հիւանդներու և մեռեալներու յարութիւնը: Բոլորն ալ մոռցուած են իրեն համար: Այժմ Պետրոս պիտի փրկէ ի՛ր անունը և ի՛ր պատիւը յաչս իր ընկերներուն և դրացիներուն: Իր ազգականներուն խրատները, այսօր, աւելի ուժգին կը հնչեն անոր ականջին բան Յիսուսի խօսքերը: Մի միայն աֆաղաղ մը կրնայ արթնցնել Պետրոսը իր ապշահար ու ցնորամիտ խռովքէն:

Հայ ազգն ալ հետեւեցաւ Յիսուս Քրիստոսի: Ականատես եղաւ աննախընթաց հրաշքներու՝ Ոսկեդարու, Ս. Մաշտոցներու, Ս. Սահակներու, Վրամշապուհներու, Ղեւոնդեաններու Ս. Նարեկացիներու և Ս. Շնորհալիներու: Սուր վերցուց պաշտպանելու համար Հայ ազգը Վարդաններու տիտանաւոր բազուկներով: 36 հրաբորբ տառերով արմատացուց Քրիստոսի հաւատքը և սրբալոյս միւռոնով կնքեց Հայ ազգը 17 դարեր շարունակ որպէս Հայ-Քրիստոնեայ:

Ի՞նչ է Յիսուս Քրիստոսի աշակերտող Հայ ազգին դիրքաւորումը **ա՛յսօր:** Անկապտելի և անպարտելի Յարուցեալին հաւատաւոր նահատակներու սերունդ՝ Հայ ազգը ո՞ւր նստած է Յիսուս Քրիստոսի դատավարութեան ընթացքին: Արդեօք Հայ ազգը կանգնա՞ծ է որպէս պաշտպան փաստաբան, թէ նստած է որպէս ***հանդիսատես*** մը:

Յիսուս Քրիստոսի դատավարութիւնը պասքեթպոլի խա՞ղ մը դարձած է իրեն համար, տեսնելու այդ խաղարկութեան *վախճանը,* թէ նուիրած ենք մենք զմեզ **գործօ՛ն** ծառայութեան նուիրումին ու զոհողութեան: Նստած ենք ու կը տաքնա՞նք երբ մեր Տէրն ու Փրկիչը կ՛անպատուուի, կ՛ապտակուի, թէ կը լսենք աֆաղաղին կանչը որ արթնցնէ մեզ մեր մահաքունէն ու կը դարձնէ մեզ անվեհեր առաքեալներու և արժանացնէ մեզ ալ ընծայելու մեր կեանքը,

ունեցածը և նահատակութեան արիւնը, Յիսուս Քրիստոսի սրբարար Արեան հետ: Ա՛յս է՝

Հազար եօթը հարիւրամեակի հարցումը Հայ ազգին:

Յունուար 31, 1994
Թորոնթօ

Գ Ի Տ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Գիտութիւնը մարդկային հոգեկան գործունէութիւններու բնագաւառն է, որուն նպատակը դրական կերպով թափանցել է իրականութեան և բարձրագոյն ճշմարտութեան:

Դարաւոր վաղ անցեալին, Արեւելքի գիտութեան իշխանաւորները՝ կրօնական ֆուրմերն ու բահանաներն էին, իսկ հին Յունաստանի մէջ՝ իմաստասէրներն ու գիտակցութիւն որոնողները: Հրեաներու մէջ գիտութիւնը վերապահուած էր մարգարէներու և դպիրներու դասուն: Յիսուս Քրիստոսի յայտնութեամբ, գիտութեան լուսափայլ ջահը սեփականութիւնը դարձաւ եկեղեցական հայրերու և աստուածաբան հռետորներու:

Սկսեալ տասնհինգերորդ դարէն, պրպտող և վերլուծող մտքի գիտնականներ՝ իրենք զիրենք յատկանշեցին գիտութեան մասնագէտներ և այսօր պարծանքով կը խօսին և կ՛արտայայտուին յանուն գիտութեան և գիտարուեստի (science) անունով և իւրացուցած ըլլալ կ՛երեւին գիտութիւնը: Աննախալականութեան մականը, կրօնականներու և հոգեւորականներու մենաշնորհը ըլլալէ դադրած ու դարձած է առանձնաշնորհը գիտնականներու (ներկայ գիտարուեստի պսակաւոր ֆուրմերուն):

Վերոյիշեալ գիտնականները, յարգելով շատ փոքր մաս մը, այնպէս կ՛արտայայտուին, որպէս թէ թափանցած ըլլան կեանքի և մահուան գաղտնիքին: Միթէ կարելի՞ է, որ *խորհուրդ*-ը՝ կեանքի թաւուն միտքը կարող ըլլայ թափանցուիլ նիւթապա՛շտ գիտնականներու կողմէ, որոնց մտային խորազննութիւնը նիւթականէն անդինը չէ բննած և յաւերժականին հասնող ճաճանչներու խորհուրդը ոչ նշմարած է ու ոչ ալ նկատած:

Գիտնականներու միտքը՝, հզօր և խորաթափանց, իր հրթիռներն ու աստղանաւերը կրնայ ղրկել մինչեւ լուսին և Հրատ, բայց չի կրնար խաղաղեցնել մեղաւորի մը խիղճը կամ մխիթարել սգաւորի մը խորակսկիծ սիրտը: Խորահմուտ գիտնականներ, պերճաբան հռետորներ և փառամոլ փարիսեցիներ դիմեցին խորամանկ և նենգ միջոցներու, որպէսզի բարոյական թակարդի մէջ ձգեն Նազովրեցի Յիսուս Մարգարէն: Ո՛չ թէ միայն երկու հազար տարիներ առաջ, այլ նաեւ այժմու, մեր օրերու, կարգ մը աստուածաբան և բազմատաղանդ բարոզիչներ, և ներհուն կարծուած գիտնականներ կը փորձեն նոյնը:

Մարդասէր Յիսուս, երկնային Խորանին առջեւ, փոխանակ

դատապարտելու ամբարտաւան գիտնականները, կը սգայ անոնց տաղանդներու վատնումը և կ՛ափսոսայ անոնց յոխորտացող և նենգամիտ անհաւատարմութիւնները:

Բեմերն ու խորանները, մամուլն ու ձայնասփիւռը կրնան ըլլալ ոսկեճամուկ, զարդարուն և լուսաճաճանչ, սակայն հոգեպէս դատարկ են ճշմարտութենէ, սրբութենէ և բարոյական իրաւունքներէ ու դարձած են գերեզմանաբարեր: Ո՞ւր են եկեղեցիներու շողարձակած *«Խորան Լուսոյ»* սրբազան հաղորդումները, որոնք պիտի դարբնեն նոր սերունդը և գիտակցութիւն պիտի ներշնչեն նորակազմ ընտանիքներուն:

Ա՛ն է իրական գիտնականը, որ կը կտրուի արտաքին աշխարհէն, կը խորասուզուի հոգիին խորը, և բնութեան կ՛ենթարկէ *ի՛ր* բոլոր գաղտնի շարժումները: Գիտնականը հո՛ն խորացած ու ծնրադիր Արարչութեան առջեւ, կը հանդիպի գիտութեան Տուիչին: Գիտնականը (scientist) հոն, Լուսաւո՛ր հպումէն կենսաւորուած փոխանակ ուրանալու զԱստուած, կ՛ուրանայ իր փքացած «ես»ը: Ալպէռ Այնշթայն ըսած է. *«Գիտութիւնը առանց կրօնքի կը կաղայ, իսկ կրօնքը առանց գիտութեան կոյր է»:*

Խորագիտակ մտաւորականներ, միտքով վերլուծող իմաստասէրներ և գիտարուեստի ու մտքի հանճարներ, երբեմն մեծխօսիկութիւններ ընել կը յանդգնին: Կը ջանան արտայայտել և արատաւորել զԱստուած, հաւատք և սրբութիւններ: Վերոյիշեալ գիտնական կարծուածները յուսալով հասնիլ փառքի գագաթնակէտին, դժբախտաբար, կը փորձուին անուանարկել զԱստուած և կը ջանան նուաստացնել Անոր բարի միջամտութիւնը և օգնականութիւնը հանդէպ բոլոր մարդկութեան: Սոյն մտաւորական, իմաստասէր և գիտարուեստի հուրմերը հարց կու տան թէ ինչո՞ւ աշխարհի վրայ չարը գոյ է, ինչո՞ւ մարդ կը տառապի և ցաւը կ՛իշխէ անարգել: Մեր Տէրը, վերոյիշեալ գիտնականներուն, կը պատասխանէ ըսելով.

«Ձեր մտածումները Աստուծոյ մտածումները չեն, այլ մարդոց»--Մատթ. ԺԶ. 23:

Վերոյիշեալ հարցումները շատ տեղին են, բայց ոչ այս ներկայ գրութեան պարունակութեան համար:

20րդ դարու գիտարուեստի մոգերը, որոնք ընտրած են նիւթական տարածութիւնը ու կը հաւատան միայն չօշափելիին ու տեսանելիին, ի՞նչպէս արդեօք կրնան ծածկել իրե՛նց անկարողութիւնը և անճարակութիւնը նոյնիսկ իրենց նիւթակա՛ն ասպարէզին

մէջ, օրինակ.

ա. Ինչո՞ւ համար հիւանդանոցները լեցուն են հիւանդներով երբ դեղագործութիւնը այսքան յառաջացած է:

Բ. Ինչո՞ւ պարզ հարբուխի մը դարմանը տակաւին չեն կրցած գտնել երբ կրցած են ծեմել լուսնի մակերեսին վրայ:

գ. Ինչո՞ւ բաղցկեղի և էյտզի հիւանդութիւնները անլոյծ կը մնան, և տակաւին հարցումերու շարքը կարելի է երկարել:

Հեռատեսիլ հնարելը, աստղանաւեր շինելը և լուսնի վրայ բալելը բաւարար չե՛ն գիտնական մը ըլլալու կամ գիտարուեստի անունով խօսելու և զԱստուած բննադատելու համար: Մարդկային բոլոր հնարքներուն և գիտութեան գումարը անհամեմատելիօրէն թերի է տիեզերքի և անհունութեան կարգ ու կանոնի հանճարին բաղդատմամբ:

Իմաստութիւն ունեցող մարդկային արարած մը արդեօք անդրադառնալու չէ՞, որ անցեալը կրնայ գիտնալ, ներկային ականատես է, բայց հանդերձեալը մութ է իր գիտութեան հասողութեանը համար:

Չենք ուրանար գիտական արտակարգ յառաջացումները: Սակայն անոնք փոխանակ մեզ *ամբարտաւան* դարձնելու, խոնարհեցնելու են գիտութեան ահաւոր հրաշալիութեան առջեւ ուր մարդ կը կանգնի որպէս ծծի մը: Ծարտարարուեստականացած աշխարհը ի՞նչ զոհողութեամբ յառաջացաւ: Զմոռնանք դաժան գերեվարութիւնը և գիտարուեստի համար զոհուած միլիոնաւոր երիտասարդ զինուորները, որոնք յառաջդիմութիւն և ծարտարարուեստ չաստուածներու անունին տակ փակեցին իրենց գարուն տարիները: Ամբողջ աշխարհ հիմայ բայլ պահելու կշռոյթին մէջն է յառաջդիմութեան համար, բայց ի՞նչ է յառաջդիմութիւն ըսուածը: Գիտութեան յառաջդիմութիւնը առա՞նց բարոյականի, առանց նկարագրի առաքինութի՞ւն մը պէտք է ընդունինք, թէ պարտ ենք ընտրել նուիրականը, դժուարին զարի վերը, որ լուսաճաճանչ գագաթներու վրայ վսեմութիւն կու տայ բարոյական կերպարին:

Երբ բարոյական և մտաւորական անկախութիւնը բացակայ է, հոն այդ յառաջդիմութեան մէջ անկախութեան և ազատութեան ենթահող չկայ, այլ կա՛յ նեխած բան մը: Բարոյական ուժը վերջ ի վերջոյ աւելի ուժեղ և աւելի՛ յաղթական է քան թէ նիւթական ուժը: *Մարդկային կեանքը* հակադրուած կենդանականին--կը կանգնի *բարոյակա՛ն* օրէնքներու վրայ: Գիտութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը նոյն իսկ *չարիք են* առանց բարոյական զօրութեան: Բարոյական զօրութեան խորտակումը անկում, յուսալքում և մահ է:

Դժբախտաբար նիւթականին ֆով կ՛անտեսուի բարոյականը: Գիտնականներ հնարեցին հեռաձայնը, հեռատեսիլը, հեռատիպը և բազմազան օգտակար կազմածներ: Սակայն բարոյազուրկ գիտնականներ հնարեցին նաեւ հրասայլերը, մասսաեական կոտորածի զէնքերը, աթոմական պայթուցիկները: Անհաւատ գիտնականներ ապականեցին մթնոլորտի կենսանորոգ շունչին օդը: Նիւթական յառաջդիմութեան համար, անաստուած գիտնականներ ապականեցին մարդկային սնունդի ակնաղբիւր, հողն ու ջուրը, թունաւորեցին ծովու ձուկերը որոնք դարձան վնասակար և ոչ սնուցիչ:

Գիտութիւնը կրնայ վերականգնել մարդը միայն *արտաքնապէս* որպէս երեւոյթ, բայց ոչ երբեք իբր հոգեւո՛ր, իմացակա՛ն ու բարոյական մարդ: Հոգեմտաւոր մարդը կը ծանչցուի՝ միա՛յն աստուածային տրամադրութեամբ: Առանց կրօնքի և բարոյական կատարելութեան ձգտումին, բաղաքակրթութիւնը, գիտութիւնը և արուեստը կը դառնան "ես"ական ու զազրելի: Գիտութիւնը ի՞նչ կրնայ ընել տառապող հոգիներու համար առանց Աստուծոյ գաղափարին: Ո՞ր գիտութիւնը կարող է դարձի բերել հալածող Սօղոս մը՝ Ս. Պօղոս առաքեալի: Ծուայտ կեանք ապրող Օգոստինոս մը՝ սրբակենցաղ աստուածաբանի և Ժան Վալժան դիապարտը՝ մարդասէրի և բարեգործի: Քրիստոնէութիւնը և գիտութիւնը տարբեր են իրարմէ, բայց ո՛չ հակադիր:

Ճշմարիտ գիտնականը պարտ է խոնարհիլ գիտութեան սուրբ խորանին առջեւ և ծանչնայ գիտութեան Տուիչը, ծանչնալ իր Տէրը: Մարդ արարած երբ ոգեպէս ծնրադիր խոնարհութան մէջ է, Աստուած Ի՛նք կը բանայ գիտութեան նոր հորիզոն մը ուր նիւթն ու հոգին, մարմնականն ու բարոյականը զուգակշիռ կ՛ընթանան և զիրար կ՛ամբողջացնեն:

Կա՛ն այսպիսի լուսաւորեալ գիտնական տիտաններ, որոնք ականատես ըլլալով բացուած երկնքի նոր հորիզոնին առջեւ ապշահար և լուռ տեսած են իրենց փոքրութիւնը և անկարողութիւնը և Ս. Գրիգոր Նարեկացիին միացած կը մրմնչեն.

«Աստուած ամենուրեք է և ամէն ինչի մէջ
Չի դու միայն ես երկնքում անծառ և երկրում՝ ազնիւն,
Գոյութեան տարրերի մէջ և աշխարհի բոլոր ծագերում,
Սկիզբն ամէն ինչի, և ամէն ինչի մէջ՝ ամբողջ լրումով»:

Աստուած թէեւ Սէ՛ր է, սակայն սէրը Աստուած չէ՛, Յիսուս Քրիստոսի ըմբռնումով: Ինչպէս որ Աստուած մէ՛կ է, սակայն մէկութիւն մը Աստուած չէ: Աստուած անանձնականութիւն չէ՛, կոյր զօրութիւն մը (ինչպէս ելեկտրականութիւն) մեծութիւն մը կամ

գիտութիւն մը չէ:

Մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի շրթներուն վրայ Աստուած գերազանցապէս ու վեհաբառօրէն *Հայրութիւն* է, որ կը զբաղի նոյնիսկ պարզ ծնծղուկներով: Աստուած՝ ինքնաբացայայտման Յայտնութիւն մը եղած է մարդ արարածին համար, երբ անոր պարգեւած է Իր կերպարը: Կան բազմազան և բազմաթիւ ծամբաներ դէպի Աստուած, սակայն գլխաւոր ծանապարհը դէպի Աստուած, *Աստուա՛ծ* Ինքն է:

Գիտութիւնն ու Աստուածաշունչը պայքարամարտութեան մէջ չեն, ու ո՛չ ալ բախում ունին իրարու հետ: Գիտութեան և աստուածայայտնութեան հակաճառութիւնը, կրօնքի և գիտութեան միջեւ չէ՛, այլ *մարդո՛ց* միջեւ: Աստուածաշնորհ և հանճարեղ գիտնականը ա՛յն է որ կրնայ տեսնել աստուածային սիրոյ բխումը որ խոնարհելով աշխարհ, ստեղծեց մարդը: Նոյնպէս ալ մարդկային կեանքը պարտ է դառնալ հետազօտական խոյանք մը դէպի արարչական Ակնաղբիւրը՝ սիրոյ, յոյսի և յաւերժութեան:

Կարգ մը գիտնականներու, գերբնականին մերժման հիմնական պատճառը, անհատական կամ խմբակցական շահերն են՝ քաղաքական, տնտեսական, ցեղային հակամարտութիւնները, կամ շուայտ կեանքի մը փառամոլ հետապնդումը:

Պարոյր Սեւակ՝ իր բանաստեղծական աստուածաբանութեամբ կ՛ըսէ.

«Ով չի կարդացել Աստուածաշունչը, նա չի կարող իսկական իմաստով գրագէտ մարդ կոչուել, առաւել եւս՝ գրականագէտ: Նրա հիման վրայ են ստեղծուել համաշխարհային գրականութեան ու արուեստի գլուխ գործոցները: Վկայ՝ *"Աստուածային Կատակերգութիւն"ը, Նարեկը, Ռափայէլը:* Հիմա արդէն գիտութիւնը սկսել է լրջօրէն զբաղուել Աստուածաշնչի պատմական ու առասպելական հիմքերի բացատրութեամբ: Բանից պարզըւում է, որ մտացածին համարուած հրաշապատումները բնաւ էլ ցնդաբանութիւններ չեն, և անցած քաղաքակրթութեան ուսումնասիրութիւնը դեռ շատ առեղծուածներ կը բացի Աստուածաշնչի էջերում»:

Բազմաթիւ նշանաւոր բնագէտներ և տիեզերաբաններ խորանալով իրենց մասնագիտութան մէջ, սքանչացած են տիեզերքի հրաշալի կարգաւորութեան, խորհրդաւորութեան, գեղեցկութեան մնալով աստուածապաշտ:

Տիեզերքին յայտնաբանութիւնը՝ տեսիլքի մը անվերջանալի գոյացութեան կը նմանի, որ կը ներհոսի դէպի Աստուածային Էութիւն, ու կարտահոսի դէպի ստեղծուած աշխարհ անսպառ հեղումով, որուն խորհրդանիշը՝ Լոյսն է:

Յունուար 4, 1994, Թորոնթօ

ԱՀԱ ԿԱՑՆԱՄ ԴՐԱՆԴ ԱՌՋԻՆ

Ահա կայնած դըրանդ առջին՝
Քեզ կը ձայնեմ պաղատագին.
Սիրտ մեղաւոր, լըսէ շեշտերս,
Կրնա՞մ գալ ներս, կրնա՞մ գալ ներս:

Փուշով պսակուած բեզի համար
Ըսպասեցի համբերատար.
Լըսէ, հոգի, Փրկչիդ աղերս՝
Կրնա՞մ գալ ներս, կրնա՞մ գալ ներս:

Թող զուր չանցնի իմ աղերսանք,
Յիշէ իմ վիշտն ու դառն տանջանք,
Մահուան մըղեց բեզ համար սէրս,
Սիրտ մեղաւոր, կրնա՞մ գալ ներս:

Քեզի բարի ներում, հրճուանք,
Խաղաղութիւն, սուրբ սէր, նոր կեանք.
Խեղճ սիրտ, ահա իմ նըւէրներս.
Չիս կ՛ընդունի՞ս, կրնա՞մ գալ ներս:

--Ե. Թ. Գայաեան